

постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони, а з підстави закінчення строку врегулювання спору за участю судді – не пізніше наступного дня з дня закінчення строку врегулювання спору за участю судді.

У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених п. п. 1 – 3 ч. 1 ст. 204 ЦПК України, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому ст. 33 ЦПК України.

Окремо законодавець регламентує строк проведення врегулювання спору за участю судді.

Відповідно до ст. 205 ЦПК України врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення. Строк проведення врегулювання спору за участю судді продовженню не підлягає.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

*Кучук Андрій Миколайович,
професор кафедри права та методики викладання правознавства
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка,
доктор юридичних наук, доцент*

СИСТЕМА ПРАВА ЧИ ПРАВОВА СИСТЕМА?

Події останніх п'яти років в Україні поставили на порядок денний питання участі нашої держави у глобалізаційних процесах загалом і євроінтеграційних зокрема. Так, однією з причин Революції Гідності була відмова публічної влади від обраного курсу на підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом. А питання вступу України у Північноатлантичний союз стало предметом законодавчої діяльності через внесення відповідних змін до Конституції України. «... закріплення на конституційному рівні правової визначеності курсу України на членство в ЄС і НАТО мобілізуватиме українське суспільство і українську владу та сприятиме реформам, спрямованим на досягнення критеріїв повноправного членства в ЄС і НАТО» – зазначено у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [1]. Таким чином, питання трансформації вітчизняного права, зумовлене глобалізаційними чинниками є вкрай актуальним для України.

Водночас, особливої уваги потребує питання термінології, зокрема, маю на увазі «правова система». У цьому контексті слід зауважити, що пов'язувати

термін «правова системи» з іменем Р. Давида не зовсім правильно. Його праця мовою оригіналу називається «Les grands systemes de droit contemporains» (зазначу, що подібну назву має і праця Раймона Леже «Les grands systemes de droit contemporains: une approche comparative»). На теренах колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) вона відома як «Великі правові системи сучасності» (праця Р. Леже також вітчизняною наукою перекладається як «Великі правові системи сучасності: порівняльно-правовий підхід»), хоча перекладається з французької як «Великі системи сучасного права» (праця Р. Леже – «Великі системи сучасного права: порівняльний аспект»). Відмінність, на перший погляд, здавалася б не велика, але наголошу: не правова система, а *система права*.

Це можна пояснити тим, що більш за все при перекладі «systemes de droit» як «систем права» виникла б неузгодженість із наявним у СРСР розумінні системи права як сукупності норм права, інститутів права і галузей права. Перекладаючи працю В. Бернхема «Introduction to the Law and Legal System of the United States» вказують на «Вступ до права і правової системи Сполучених Штатів», однак, правильно перекладати як «Вступ до законодавчої та судової системи» (на крайній випадок як «Вступ до законодавства та судової системи»). Наголосимо, *судової системи*, а не правової. Відтак, ні В. Бернхем, ні Р. Давид не досліджували ніяких «правових систем». Ні про яку «правову систему» мова не йде у працях американського і французького дослідників. У правових культурах, які вони висвітлюють відсутній цей юридичний термін.

Водночас, слід зауважити, що термін «Legal System» використовував англійський правник Дж. Рац, назвавши власне монографічне дослідження «The Concept of a Legal System», що була опублікована у 1970 р. Назву цієї праці можна перекласти як «Концепція правової системи» (точніше, так її і перекладали у СРСР і перекладають на пострадянському просторі). Якщо саме так перекладати, то тоді необхідно зазначити, що у праці висвітлено «правову систему Остіна» (розділ 1), «теорію правової системи Кельзена» (розділ 5). Водночас європейська фахова правнича література не використовує терміни «Legal System» і «System of Law» як відповідники понять «правова система» і «система права», усталеним є термін «Legal System», однак у значенні права, системи права. Так, у праці «The Concept of a Legal System» Дж. Рац описує систему права як сукупність законів, які є нормами і законів, які не є нормами; розглядає її як систему норм. Вступ до учення про системну природу права, охоплює такі центральні проблеми аналітичної теорії як: «що є критеріями для існування системи права?», «які закони формують цю систему?» і «чи існує структура спільна для всіх систем права?». «Ми розмежовуємо існуючі системи права і ті, які або припинили своє існування (наприклад, римська система права) або ніколи взагалі не існували (наприклад, Платон пропонував право для ідеальної держави). Більше того, ми говоримо, що французька система права існує у Франції, але не існує у Бельгії або, що в Палестині сьогодення система права кардинально відрізняється від системи права, яка існувала 30 років тому. Однією з цілей теорії систем права є встановлення критеріїв для визначення істинності чи помилковості таких тверджень; їх ми назовемо «критерії

існування» системи права» [2, с. IX].

Не можна не акцентувати увагу і на тому, що при використанні терміну «правова система» зарубіжні дослідники переважно мають на увазі право (ототожнюють право і правову систему), зокрема це властиво таким правникам як Ф. Ауманн, А. Уотсон, Дж. Хурст та ін. Фактично на це вказує і вітчизняний науковець Л.А. Луць: «у міжнародно-правовій літературі розповсюдженими є два підходи до розуміння міжнародної правової системи: 1) її ототожнення з міжнародним правом, системою права, системою джерел міжнародного права; 2) її визначення як сукупності певних міжнародно-правових явищ. Це значною мірою пов'язано з тим, що аналіз міжнародно-правових явищ здійснюється не з позицій теорії міжнародного права, а з позицій теорії міжнародних відносин, а також з неузгодженістю поняттєвого апарату теорії міжнародного права та загальної теорії права» [3, с. 7].

У дорадянські часи російські правники не використовували термін «правова система». Поняття «система права» також не набуло широкого вжитку, хоча, розглядались об'єктивне і природне право (М.М. Коркунов), об'єктивне і суб'єктивне право (Є.М. Трубецькой, Я.М. Магазинер), чисте і умовне право (О. Куніцин), публічне і цивільне (С. Муромцев), приватне і публічне (Є.М. Трубецькой). Німецький юрист Г.Ф. Пухта розглядав право через систему прав і обов'язків, а французький – Л. Дюгі розрізняв публічне і приватне право.

До кінця 30-х – початку 40-х років ХХ ст. система права не стала предметом радянської юридичної науки. Більш того, заперечувався поділ права на приватне і публічне (хоча це і не дивно, зважаючи на те, що у 1922 р. у записці Курському Ленін писав: «Ми нічого «приватного» не визнаємо, для нас все у сфері господарювання є публічно-правовим, а не приватним. ...Відтак необхідно розширювати застосування державного втручання у «приватно-правові» договори, застосовувати не *corpus juris romani* до «цивільних правовідносин», а нашу революційну правосвідомість» [4, с. 42].

Таким чином, зарубіжні правники переважно уникають використання слова «правова система», а використовуючи, фактично ототожнюють явище, що ним позначається, з іншим – позначуване терміном «право».

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531.
2. Raz. J. The Concept of a Legal System. Oxford: the Clarendon Press. 1970. 208 p.
3. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 32 с.
4. Вышинский А. Я. Вопросы теории государства и права. Изд. 2-е.

*Лазнюк Наталія Василівна,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ОЗНАКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Основним регулятором суспільних відносин є право, воно формулюється, існує та розвивається в певній формі, що безпосередньо відповідає фундаментальній його ознаці – формальній визначеності. Найпоширенішими формами права більшості правових систем є нормативно-правовий акт, правовий прецедент, нормативно-правовий договір та правовий звичай. Переважання тих, чи інших джерел права в державі залежить від специфіки правової системи, історичних традицій, національних особливостей, рівня правової культури суспільства тощо.

На сучасному етапі розвитку національної правової системи України, незважаючи на стрімке зростання ролі міжнародних договорів та визнання практики Європейського Суду з прав людини, зокрема його прецедентного права, домінуючим джерелом права України виступає нормативно-правовий акт [1].

Як форма права, нормативно-правовий акт з'явився на ранніх етапах розвитку державності, і в більшості країн поступово витиснув правовий звичай і правову доктрину та став основним нормативним регулятором у суспільстві. За словами М.В. Цвіка, з огляду на юридичну форму і зміст, нормативний акт є найбільш досконалим джерелом права. Його відносять до первинних джерел права практично в усіх сучасних державах, найбільшого поширення він набув у країнах романо-германської правової сім'ї [2, с. 191].

Нормативний акт має певні переваги перед іншими джерелами:

він може бути оперативно виданий і змінений у будь-якій своїй частині, що дозволяє відносно швидко реагувати на соціальні процеси в суспільстві;

нормативні акти, як правило, відповідним чином систематизовані, що дозволяє легко віднайти потрібний документ для застосування і реалізації;

нормативні акти дозволяють точно фіксувати зміст правових норм, що сприяє проведенню єдиної політики та не допускає довільного тлумачення і застосування норм;

нормативні акти підтримуються й охороняються державою [3, с. 236].

Нормативно-правовий акт є особливим різновидом правового акта, який видається тільки правотворчим державним органом. Він належить до офіційних актів компетентних органів, що виражають волю держави. Звідси його верховенство та офіційність.

Як офіційний акт, в якому міститься воля держави, нормативний